

Zaterdag 19 februari 2022

TivoliVredenburg – Hertz – 20.00 uur

(Vriendelijk verzoek: wilt u uw telefoon het zwijgen opleggen?)

BRODSKY QUARTET

Krysia Osostowicz viool

Ian Belton viool

Paul Cassidy altviool

Jacqueline Thomas cello

Henry Purcell 1659 - 1695

Chaconne

James MacMillan *1959

To Sonny

Benjamin Britten 1913 - 1976

Strijkkwartet nr. 3 (1975)

Duets: with moderate movement

Ostinato: very fast

Solo: very calm

Burlesque: fast - con fuoco

Recitative and Passacaglia (La Serenissima): Slow

Edward Elgar 1857 - 1934

Strijkkwartet opus 83 in e (1918)

Allegro moderato

Piacevole (poco andante)

Allegro molto

Purcell - Chaconne

Net als Nederland na Sweelinck, kende Engeland na Purcell een periode van ruim twee eeuwen voordat er weer componisten van internationale allure op het toneel verschenen. In Nederland beperkte zich die opleving tot een figuur als Alphons Diepenbroek, Engeland deed het beter met componisten als Elgar, Holst en Vaughan Williams, die zich na 1900 flink deden gelden. Maar terwijl de grootheid van Sweelinck hier al in de jaren dertig werd onderkend, duurde het in Engeland tot na de Tweede Wereldoorlog voordat de muziek van Purcell weer de erkenning kreeg die haar toekomt. Het feit dat Henry Purcell juist na de

beëindiging van die oorlog zijn 250e sterfdag beleefde, hielp daar enorm bij. Veel is daarbij te danken aan componist Benjamin Britten, die bijvoorbeeld een van zijn meest bekende en geliefde werken, *The Young Person's Guide to the Orchestra*, rond een melodietje van Purcell optrok. Velen zullen deze 'horn-pipe' uit de *Abdelazar-suite* nog herkennen als de inleidende muziek bij het televisieprogramma *Jonge mensen op weg naar het concertpodium*. Maar het bleef voor Britten niet bij een enkele oprisping, telkens weer reflecteerde hij op het werk van zijn barokke voorganger. Een groot aantal van de liederen, die bij Purcell alleen summier zijn opgetekend (met slechts een melodiëlijn en een becijferde bas) voorzag hij van een uitgewerkte pianopartij. Aan de ene kant volgde hij Purcell zo op de voet, aan de andere kant nam hij de vrijheid om het muzikale verloop verder volledig naar eigen inzichten in te kleuren. Met zijn partner, tenor Peter Pears, vertolkte pianist-begeleider Britten deze liederen veelvuldig in de naoorlogse jaren, waarbij ze ook het Holland Festival herhaaldelijk aandeden.

Ook Purcells fameuze *Chaconne* trok Brittens aandacht. Hierover schreef hij: '*The theme, first of all in the basses, moves in a stately fashion from a high to a low G. It is repeated many times in the bass with varying textures above. It then starts moving around the orchestra. There is a quaver version with heavy chords above it, which provides the material for several repetitions. There are some free and modulating versions of it, and a connecting passage leads to a forceful and rhythmic statement in G minor... The conclusion of the piece is a pathetic variation, with dropping semi-quavers, and repeated "soft" – Purcell's own instruction.*' Dat laatste moest erbij, want de meeste 'instructies' kwamen van de hand van Britten, die zijn verrijkte versie voor strijkkwartet of strijkorkest muntte.

MacMillan - To Sonny

Vandaag de dag is er niet meer zo'n gebrek aan Britse componisten van internationale allure. Een opvallend gezicht tussen Londenaren als Thomas Adès, John Tavener en George Benjamin is dat van de Schot James MacMillan. Bij ons op het vasteland maakte hij veel furore in de jaren negentig met zijn concert voor de dove slagwerkster Evelyn Glennie 'Veni, veni, Emmanuel!'. Uit de titel van dit veel gespeelde werk, blijkt al dat MacMillan zich goed thuis voelt bij religieuze thema's. Niet toevallig kwam hij in de belangstelling in de jaren dat de 'Nieuwe Spiritualiteit' in de muziek opgeld deed. Deze beweging die aanvankelijk vooral uit het Oosten, vanuit ex-sovjet staten was komen overwaaien met muziek van componisten als Arvo Pärt en Kantsjeli, vond opeens een westelijke tegenhanger in het werk van twee jonge Britten: oosters-orthodoxe muzikale kleuren kwamen tot leven in de muziek van John Tavener en het rooms-katholieke aspect gedijde bij MacMillan.

Ook *For Sonny* uit 2011 ontbeert een zekere spirituele lading niet. MacMillan schreef het naar aanleiding van de veel te vroege dood van het kleinkind van een vriend. Als een wiegeliedje (nursery hymne) laat de getokkelde eerste viool gedurig een simpel melodietje horen. De overige instrumenten vullen dit gegeven aan, nu eens met simpele harmonieën, dan weer met klanken uit een verre wereld, maar aldoor in schommelende wisseling van beweging.

Britten - Strijkkwartet

Zoals we boven al lazen, vormde de Engelse componist Benjamin Britten een onverbrekelijke eenheid met zijn vriend Peter Pears, iets wat het gezapige Engeland in de jaren vijftig nogal eens opschrikte. In zijn zwanenzang, of in ieder geval het laatste grote instrumentale werk dat hij voltooide, wilde de langdurig zieke componist zijn vriend denklijk nog een hart onder de riem steken, want in het bijzondere, vijfdelige strijkkwartet opus 83 refereert Britten overduidelijk aan de romanfiguur Gustav von Aschenbach, een rol die Pears vertolkte in Brittens laatste opera *Death in Venice*. Het was de meest veeleisende partij die hij ooit voor zijn vriend schreef, naar het beroemde verhaal van Thomas Mann, over de plotseling opkomende liefde van een oudere schrijver voor een mooie Poolse jongen. Helaas was de componist bij die première van de opera in 1975 al te ziek om die zelf te dirigeren, en het is een wonder dat hij nog zulke beduidende werken schreef in de korte tijd die hem restte.

Het kwartet is eigennig in zijn vormgeving en muziktaal. De hoekdelen zijn monumentaal, zeker de *Passacaglia* waar het werk mee afsluit. De passacaglia is het zusje van de chaconne: een telkens weerkerende ostinato-bas of 'ground' houdt het verloop in een ijzeren greep. Tot nog minder noten dan Purcell beperkt Britten zich in zijn uiterst rudimentaire baslijn of 'ground' in het slotdeel.

In de middelen hoor je duidelijk dat Britten zich liet beïnvloeden door de 'hypes' van zijn tijd. Misschien was hij wel direct geïnspireerd door de destijds spraakmakende Pool Lutoslawski die in zijn *Jeux Venitiens* uit 1960 een soort geleide improvisatie toeliet. Dit verschijnsel van zogenoemde 'aleatoriek' doet een frisse wind waaien, door Brittens van begin tot eind boeiende partituur. Toeval of niet, de componist voltooide het in Engeland begonnen kwartet in zijn geliefde lagunestad. In november 1975 gaf hij het slotdeel extra glans mee door het 'La Serenissima' te dopen- de eeuwenoude erenaam van Venetië. We horen niet alleen in het recitatief van dit laatste deel de gondels deinen op de klanken van de barcarolle uit de opera, ook de daaropvolgende strenge *Passacaglia* refereert in zijn toonsoort aan de opera *Death in Venice* en de hoofdpersoon Gustav, die in hetzelfde

E-groot door de cholera-besmette stad stapt en dwaalt op zoek naar een glimp van de Poolse jongen, Taddeo.

De publieke première kon Britten niet meer meemaken, maar Pears noemde het werk 'of a profound beauty, more touching than anything else, radiant, wise, new, mysterious—overwhelming'.

Elgar - Strijkkwartet

Rond 1900 bereikte de laatbloeiër Edward Elgar algemene waardering, vooral naar aanleiding van zijn *Enigma Variations*. Als vanzelf viel daarom de keuze van het hof op hém voor het schrijven van de *Coronation Ode* aan de vooravond van de kroning van zijn naamgenoot Edward VII. Dat was in 1901 - het Victoriaanse tijdperk was eindelijk ten einde! Nog ruim dertig jaar mocht deze 'Engelse Brahms' zich verheugen in grote publieke belangstelling, maar liever trok hij zich terug op het platteland waar hij vandaan kwam. Het verzoek tot het schrijven van een nieuw strijkkwartet kwam al rond de eeuwwisseling na een uitvoering van de Enigma-varianties in Manchester, waar hij werd voorgesteld aan de historische Adolph Brodsky, de naamgever van het Brodsky Quartet - toen en nu. De opdracht is een aantal jaren blijven liggen, maar in 1918 - na een moeilijke periode van ziekte - kwam het er toch van. Lady Elgar was gek op het middendeel dat ze 'gevangen zonnenschijn' noemde en dat klonk bij haar begrafenis. Helaas, de oorspronkelijke opdrachtgevers waren ook al op jaren en zo kwam het dat dit lyrische werk in première ging met verse krachten, op 21 mei 1919 in de Londense Wigmore Hall. Naar verluidt was ook Elgar zelf erg tevreden over het uiteindelijk resultaat, dat hij 'Beethoven-waardig' noemde.

Kees Arntzen

Sinds de oprichting in 1972 heeft het Britse **Brodsky Quartet** duizenden concerten gegeven op alle grote podia in de wereld. Het maakte tournees door Australië, Noord- en Zuid-Amerika, Azië, Europa en Zuid-Afrika. Ook speelde het op vele grote internationale festivals. Op hun cd-lijst staan bijna honderd opnames met o.a. integrale kwartetcyclussen van Schubert, Beethoven, Tsjajkovski, Britten, Schönberg, Zemlinsky, Webern, Bartók en Sjostakovitsj. Minstens zo opvallend is de samenwerking met popsterren als Björk, Sting, Elvis Costello en Paul McCartney. De spelers zijn bekroond met diverse prijzen, waaronder de Diapason d'or, Choc du Monde de la Musique en de Royal Philharmonic Society Award. Het kwartet is vernoemd naar de grote Russische violist Adolf Brodsky, die de solopartij speelde bij de première van Tsjajkovski's enige vioolconcert. Ian Belton bespeelt een viool van Giovanni Paolo Maggini (1615). Paul Cassidy een altviool van La Delfina (1720), en Jacqueline Thomas een cello gemaakt door Thomas Perry in 1785.